

wspólnej polityki badawczo-rozwojowej. RFN przyczyniła się w poważnej mierze do podjęcia tych decyzji. Wypowiadała się ona bowiem za stworzeniem na dłuższą metę szeroko zakrojonej polityki Wspólnot w zakresie B+R.

Dzięki swej przodującej pozycji w dziedzinie B+R we Wspólnotach Republika Federalna mogła osiągać większe korzyści z polityki badawczo-rozwojowej Wspólnot od innych państw członkowskich. Udział jej w kontraktach badawczych, zawieranych przez narodowe instytucje naukowe i przedsiębiorstwa z Komisją Wspólnot był najwyższy. Warto jednak tutaj podkreślić, iż jakkolwiek RFN uzyskiwała najwyższe wśród państw członkowskich korzyści z polityki badawczo-rozwojowej Wspólnot, były one jednak małe. Polityka ta miała bowiem wąski zakres. Jeszcze w 1984 r. wydatki Wspólnot na B+R stanowiły jedynie 1,5% całości publicznych funduszy państw członkowskich przeznaczanych na prace badawcze i rozwojowe¹⁸.

Wobec przodującej pozycji RFN we Wspólnotach Europejskich w zakresie B+R należy liczyć się z tym, że będzie ona odgrywała szczególnie ważną rolę w realizacji uzgodnionego w 1985 r. programu *Eureka*, oraz że osiągnie znacznie większe korzyści niż inne państwa członkowskie z udziału w przedsięwzięciach badawczo-rozwojowych objętych tym programem. Program *Eureka* jest reakcją na lukę technologiczną krajów członkowskich Wspólnot i innych krajów zachodnioeuropejskich w stosunku do USA i Japonii. Przewiduje on współpracę badawczo-rozwojową 18 państw (państw członkowskich Wspólnot, Austrii, Finlandii, Norwegii, Szwajcarii, Szwecji i Turcji) w dziedzinie techniki informacyjnej, techniki robotów, tworzyw, biotechnologii, techniki morskiej, techniki laserowej, techniki komunikacyjnej i ochrony środowiska oraz w sferze wysoko zaawansowanych technologii, zmierzających do stworzenia niezbędnych technicznych założeń dla nowoczesnej infrastruktury i rozwiązywania problemów wykraczających poza granice poszczególnych działów techniki¹⁹.

PIOTR KALKA

HANDEL ZAGRANICZNY REPUBLIKI FEDERALNEJ NIEMIEC W SYSTEMIE INTEGRACYJNYM EWG

Republika Federalna Niemiec od początku istnienia związała rozwój gospodarczy z korzyściami wynikającymi ze specjalizacji w handlu międzynarodowym. Handel zagraniczny RFN jako czynnik rozwoju gospodarczego stał się niezwykle intensywny po utworzeniu Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej; otworzyły się wtedy przed nim nowe, korzystne możliwości ekspansji, na które złożyły się dotychczasowe we-

¹⁸ Por. *Die Forschungspolitik der Europäischen Gemeinschaft*. „Europäische Dokumentation” nr 2/1985, s. 12.

¹⁹ Por. „Europa-Archiv” nr 2/1986, s. D 41.

wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania rozwoju kraju oraz późniejsze efekty procesów integracyjnych.

Bazujący na unii celnej i wspólnej polityce handlowej, zintegrowany i otoczony wspólną zewnętrzną taryfą celną rynek daje wielorakie efekty handlowi zagranicznemu krajów członkowskich Wspólnoty Europejskiej, w tym także handlowi zagranicznemu RFN. W handlu zagranicznym Republiki Federalnej Niemiec w ramach systemu integracyjnego EWG uwidoczniły się najbardziej spośród wszystkich krajów członkowskich integracyjne efekty kreacji i przesunięcia wymiany handlowej. W wyniku procesów integracyjnych nastąpił przede wszystkim szybki wzrost ilościowy handlu zagranicznego RFN, zarówno po stronie importu, jak i eksportu¹. Należy przy tym zwrócić uwagę na poważną nadwyżkę eksportu nad importem².

W okresie członkostwa RFN w EWG wyraźnie wzrósł również udział handlu zagranicznego tego kraju w produkcie społecznym brutto (*Bruttosozialprodukt*). Stopa importu, czyli udział importu w produkcie społecznym brutto w okresie od 1960 do 1983 r. zwiększyła się o 9,2 punktu procentowego, a stopa eksportu o 10,1 punktu³. Wzrost udziału handlu zagranicznego, a szczególnie eksportu w produkcie społecznym brutto, wskazuje na wzrost znaczenia handlu zagranicznego dla ogólnego rozwoju gospodarczego Republiki Federalnej.

Powyższe wskaźniki świadczą o wzroście możliwości gospodarki zachodniemieckiej kreowania w ramach Wspólnoty pozytywnych efektów handlu zagranicznego i korzyściach dla ilościowego rozwoju handlu zagranicznego, jakie RFN uzyskuje z uczestniczenia w systemie integracyjnym EWG. Szybka dynamika wzrostu handlu zagranicznego w ramach EWG doprowadziła do znacznego wzrostu udziału wymiany dokonywanej w ramach Wspólnoty w globalnej wartości obrotów handlowych RFN.

Wzrost handlu zagranicznego — zarówno po stronie importu, jak i eksportu — przesunął się wyraźnie do wewnątrz ugrupowania. Udział krajów EWG w globalnym imporcie RFN wzrósł z 29,7% w 1960 r. do 49,1% w 1983 r., natomiast udział w imporcie pozostałych grup krajów zmniejszył się⁴. Tak więc udział w imporcie RFN krajów *EFTA* zmalał z 19,7% w 1960 r. do 12,2% w 1983 r., pozostałych krajów Europy z 4,6% do 3,9%, krajów uprzemysłowionych w Afryce, Ameryce, Azji, Australii i Oceanii z 18,8% do 12,9%, krajów rozwijających się z 22,3% do 16,2%⁵. Niewielki wzrost zaznaczył się w przypadku importu RFN z krajów socjalistycznych, który zwiększył się w tym samym czasie z 4,7% do 5,7%⁶. Na uwagę zasługuje również wzrost udziału krajów rozwijających się w imporcie RFN w 1974 r. do 22,4%⁷, co związane jest

¹ Zob. *Leistung in Zahlen 1983*, ss. 61 i 62 oraz *Statistisches Jahrbuch 1986 für die Bundesrepublik Deutschland*, s. 249.

² Jak wyżej.

³ Na podstawie *Leistung in Zahlen 1983*, ss. 61, 62.

⁴ *Leistung in Zahlen 1983*, s. 63.

⁵ Tamże.

⁶ Jak wyżej.

⁷ Jak wyżej.

z silnym wzrostem cen na ropę naftową w tym okresie w krajach należących do największego kartelu naftowego — Organizacji Państw Eksportujących Ropę Naftową (OPEC).

Po przystąpieniu RFN do Wspólnoty bardzo wyraźnie zwiększył się udział krajów EWG w globalnym eksporcie tego kraju; zwiększył się on bowiem z 29,5% w 1960 r. do 48,1% w 1983 r., natomiast w stosunku do pozostałych grup krajów (oprócz niewielkiego wzrostu wywozu z 4,7% do 5,2% do krajów socjalistycznych) uległ zmniejszeniu⁸. Eksport RFN do krajów EFTA zmniejszył się z 28,1% w 1960 r. do 14,6% w 1983 r., do pozostałych krajów Europy z 5,5% do 4,7%, do pozaeuropejskich krajów uprzemysłowionych o gospodarce rynkowej z 12,7% do 11,5%, do krajów rozwijających się z 18,8% do 15,5%⁹.

Zmiana kierunków handlu zagranicznego RFN na korzyść pozostałych krajów członkowskich EWG znalazła także wyraz w przekształceniach struktury towarowej importu i eksportu tego kraju. Sprowadzały się one do postępującego umacniania zarówno w eksporcie, jak i w imporcie do RFN pozycji artykułów przemysłowych, przy jednoczesnym spadku, w globalnej wartości importu, udziału artykułów żywnościowych i surowców oraz niewielkim wzroście eksportu artykułów żywnościowych, utrzymywanym generalnie na niskim poziomie. Udział artykułów przemysłowych w globalnym imporcie RFN wzrósł z 32,2% w 1960 r. do 53,4% w 1983 r., zaś udział artykułów żywnościowych w tym okresie zmniejszył się z 26,3% do 12,9%, a surowców z 21,7% do 13,4%¹⁰. Udział artykułów przemysłowych w globalnym eksporcie RFN zwiększył się natomiast z 82,4% w 1960 r. do 84,5% w 1983 r., a artykułów żywnościowych z 2,5% do 5,5%¹¹. Znaczny spadek udziału artykułów żywnościowych w globalnym imporcie RFN związany jest z realizacją wspólnej polityki rolnej EWG, w wyniku której doszło do dość dużego zintegrowania rynków rolnych. Procesy integracyjne i wywołane za ich przyczyną efekty kreacji i przesunięcia w handlu zagranicznym RFN wywarły jednak mniejszy wpływ na zmiany w obrotach artykułami rolnymi niż przemysłowymi, chociaż te pierwsze podlegają zasadom wspólnej polityki rolnej, które sprzyjają w szczególny sposób koncentracji obrotów produktami rolnymi w ramach EWG i nasilaniu powiązań w tym zakresie między krajami członkowskimi. Większe zmiany obrotu artykułami przemysłowymi wynikają między innymi z pogłębiającej się po utworzeniu EWG wewnątrzgałęziowej specjalizacji w przemyśle krajów członkowskich, będącej zresztą w pewnej mierze konsekwencją związanej z powstaniem Wspólnoty liberalizacji wymiany¹².

⁸ Tamże, s. 64.

⁹ Jak wyżej.

¹⁰ Tamże, ss. 72 i 73.

¹¹ Jak wyżej.

¹² Por. B. Balassa, *Trade Creation and Diversion in the European Common Market: An Appraisal of the Evidence*. W: *European Economic Integration*. New York 1975, ss. 108 - 112. za: J. Rudek, *Międzynarodowe obroty handlowe a postęp integracji gospodarczej EWG*. W: *Stymulatory rozwojowe w procesach integracyjnych krajów EWG i RWPG. Podobieństwa i różnice*. Materiały na konferencję naukową. Łódź 1982, s. 174.

Należy również podkreślić, że przekształcenia zachodzące w handlu zagranicznym RFN w ramach systemu integracyjnego EWG nie mogą być traktowane jedynie jako rezultat redukcji ceł wewnętrznych i wprowadzenia wspólnej, jednolitej dla wszystkich państw członkowskich zewnętrznej taryfy celnej, ale jako efekt szeroko pojętych procesów integracyjnych¹³. Wynika to z jednej strony z programu integracyjnego EWG, który zakłada, oprócz ustanowienia unii celnej, realizację polityki integracyjnej także na innych płaszczyznach (wspólna polityka handlowa, wspólna polityka rolna itp.), co wywiera określony wpływ na wielkość i strukturę handlu zagranicznego RFN i innych krajów członkowskich Wspólnoty. Z drugiej strony natomiast decyduje o tym, że realizacja unii celnej wywołuje zmiany nie tylko w handlu, lecz także w innych dziedzinach działalności gospodarczej, czego przykładem są procesy dostosowawcze w sferze produkcji lub obserwowana w przemyśle RFN i innych krajach członkowskich EWG specjalizacja wewnątrzgałęziowa. Procesy te, powodowane przez redukcje ceł i ustanowienie wspólnej zewnętrznej taryfy celnej, oddziaływały z kolei na zasadzie mechanizmu sprzężenia zwrotnego na zmiany w handlu¹⁴ zagranicznym krajów członkowskich, w tym także RFN.

Procesy integracyjne EWG najbardziej efektywnie oddziaływały na handel zagraniczny RFN do połowy lat siedemdziesiątych. W drugiej połowie lat siedemdziesiątych uwidaczniają się mniejsze postępy w rozwoju procesów integracyjnych, co związane jest z ogólnymi trudnościami, jakie w tym czasie wystąpiły w rozwoju gospodarki światowej i w handlu międzynarodowym. Próby szybkiego przezwyciężenia trudności rozwojowych o charakterze strukturalnym, będących skutkiem kryzysu energetycznego z jesieni 1973 r. i kryzysu koniunkturalnego lat 1974-1975, spotkały się w EWG z barierami typu instytucjonalnego, które hamują procesy dostosowawcze Wspólnoty do nowych warunków rozwoju, wyznaczanych przez najnowsze osiągnięcia z dziedziny mikroelektroniki i biotechnologii.

Po okresie dynamicznego przestawiania się państw członkowskich (w tym także RFN) na wymianę w ramach ugrupowania, nastąpiły zatem lata, w których wzrost współczynników wzajemnej wymiany krajów założycielskich był już stosunkowo mniejszy. Kwota importowa RFN, czyli udział importu RFN w ogólnym imporcie krajów EWG, zmniejszyła się z 31% w 1970 r. do 26% w 1983 r. (tab. 1). Podobnie zmniejszyły się kwoty importowe wszystkich pozostałych krajów założycielskich EWG — Francji, Włoch, Holandii, Belgii i Luxemburga. Zwiększyła się natomiast w tym okresie kwota importowa Wielkiej Brytanii (z 13% w 1975 r. do 16% w 1983 r.) i Grecji po przystąpieniu tego kraju w 1980 r. do Wspólnoty, zaś kwoty importowe Irlandii i Danii utrzymały się na tym samym poziomie.

Kwota eksportowa RFN, czyli udział eksportu tego kraju w ogólnym eksporcie krajów EWG, również uległa zmniejszeniu z 32% w 1970 r. do 27% w 1983 r. Nadal jednak w porównaniu z innymi krajami Wspólnoty jest ona najwyższa. Należy przy tym zaznaczyć, że podobnie jak

¹³ Por. J. Rudek, *op. cit.*, s. 179.

¹⁴ Por. tamże.

Tablica 1

Kwota importowa krajów członkowskich EWG (w %)

Lata	RFN	Francja	Włochy	Holan- dia	Belgia Luxem- burg	Wielka Bryta- nia	Irlandia	Dania	Grecja
1970	31	22	14	17	16
1975	25	18	11	14	14	13	2	3	.
1976	25	19	11	13	14	12	2	4	.
1977	26	18	11	13	14	13	2	3	.
1978	25	18	11	13	14	14	2	3	.
1979	25	18	11	12	13	15	2	3	.
1980 ^a	25	18	13	12	13	14	2	3	1
1981	25	18	12	11	12	14	3	3	2
1982	25	18	12	11	12	15	2	3	2
1983 ^b	26	18	12	11	11	16	2	3	2

a Od 1980 r. włącznie z Grecją.

b Dane szacunkowe.

Zródło: *Leistung in Zahlen 1983*, s. 91.

w przypadku kwoty importowej, również kwoty eksportowe pozostałych krajów założycielskich EWG obniżyły się w tym okresie (por. tab. 2), natomiast kwoty eksportowe krajów, które później przystąpiły do ugrupowania, zwiększyły się (Wielka Brytania) lub pozostały na niezmiennym poziomie (Irlandia, Dania, Grecja).

Dane te świadczą o tym, że kraje, które w późniejszym okresie przystąpiły do EWG, mimo złożonych ogólnoswiatowych warunków rozwoju gospodarczego i osłabienia postępu w rozwoju procesów integracyjnych,

Tabela 2

Kwota eksportowa krajów członkowskich EWG (w %)

Lata	RFN	Francja	Włochy	Holan- dia	Belgia Luxem- burg	Wielka Bryta- nia	Irlandia	Dania	Grecja
1970	32	20	13	17	18
1975	27	18	11	16	14	10	2	3	.
1976	28	17	11	16	14	10	1	3	.
1977	28	17	11	16	14	11	2	2	.
1978	28	17	11	15	14	11	2	2	.
1979	27	17	12	15	13	12	2	2	.
1980 ^a	26	16	11	15	13	14	2	2	1
1981	27	16	11	16	12	14	2	2	1
1982	28	15	11	16	12	13	2	2	1
1983 ^b	27	15	11	16	12	13	2	3	1

a Od 1980 r. włącznie z Grecją.

b Dane szacunkowe.

Zródło: Jak w tabeli 1.

w większym stopniu korzystały z efektów integracji niż kraje założycielskie.

Handel zagraniczny RFN w ramach EWG podlega więc ogólnym prawidłowościom rozwoju tego ugrupowania. Pozycja RFN w dziedzinie handlu zagranicznego w porównaniu z innymi krajami Wspólnoty jest jednak najsilniejsza i można ją określić jako pozycję w tej dziedzinie przodującą. RFN stała się przy tym nie tylko najsilniejszym krajem w sferze handlu zagranicznego w ramach EWG, ale znalazła się również w czołówce najsilniejszych handlowych krajów świata. Udział RFN w imporcie światowym w 1985 r. wynosił 7,8⁰%, a w eksporcie 9,5⁰%, co daje temu krajowi drugą pozycję za Stanami Zjednoczonymi, a przed Japonią, Wielką Brytanią i Francją¹⁵. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że udział RFN i innych krajów EWG w handlu międzynarodowym w 1984 r. był mniejszy niż w 1970 r. Znacznie zwiększył się natomiast udział Stanów Zjednoczonych w imporcie światowym, przy równoczesnym spadku udziału tego kraju w globalnym eksporcie świata¹⁶. Japonia zaś zwiększyła swoje udziały zarówno po stronie importu, jak i eksportu i zbliżyła się do poziomu udziału w handlu międzynarodowym Republiki Federalnej Niemiec¹⁷. Tak więc skutki trwających zmian strukturalnych i procesów adaptacyjnych do nowych warunków rozwojowych najbardziej odczuły kraje Zachodniej Europy, w tym kraje Wspólnoty Europejskiej. Wysoki wzrost cen ropy naftowej i innych surowców spowodował wzrost kosztów produkcji szeregu tradycyjnych materiałochłonnych i pracochłonnych gałęzi przemysłu Wspólnoty, jak przemysł stalowy, stoczniowy, tekstylny, obuwniczy, samochodowy, elektrotechniczny, chemiczny. Powyższe gałęzie gospodarki RFN i innych krajów Wspólnoty znalazły się pod silną presją konkurencyjną towarów pochodzących ze Stanów Zjednoczonych, Japonii oraz krajów nowo uprzemysłowionych, jak w Azji Korea Południowa, Tajwan, Hongkong, Singapur, Malazja i w Ameryce Łacińskiej — Brazylia, Meksyk, Wenezuela. Pogorszyły się również cenowe *terms of trade* handlu zagranicznego Republiki Federalnej. W ramach EWG większe korzyści z handlu zagranicznego niż RFN na początku lat osiemdziesiątych uzyskały przede wszystkim takie kraje, jak Wielka Brytania, Francja, Holandia, Grecja, Irlandia, Dania, a mniejsze — Włochy, Belgia i Luksemburg. Na wyższym poziomie kształtowały się również cenowe *terms of trade* dla handlu zagranicznego Wspólnoty Europejskiej ogółem¹⁸.

Niekorzystne warunki wymiany zagranicznej stały się w 1980 r. przyczyną silnej dewaluacji marki zachodniemieckiej zarówno wobec amerykańskiego dolara i angielskiego funta szterlinga, jak też innych ważniejszych walut. Spowodowało to wzrost eksportu RFN nawet w warunkach słabego popytu światowego¹⁹. Spadek kursu marki zachodnio-

¹⁵ Zob. *Statistisches Jahrbuch 1986...*, op. cit., s. 678.

¹⁶ Zob. *Statistisches Jahrbuch 1981 für die Bundesrepublik Deutschland*, s. 660 oraz *Statistisches Jahrbuch 1986...*, op. cit., s. 678.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Zob. „Eurostatistik. Daten zur Konjunkturanalyse” nr 12/1985, s. 60.

¹⁹ Szerzej o tym: Z. Puślecki, *Zagraniczna współpraca gospodarcza*. W: *Republika Federalna Niemiec w dobie rządów koalicji socjaldemokratyczno-liberalnej (1963-1982)*, pod red. A. Czubińskiego, L. Janickiego. Poznań 1985, s. 129.

niemieckiej wyraźnie zwiększył bowiem konkurencyjność eksportu zachodnioniemieckiego, co szczególnie uwidoczniło się na rynku francuskim²⁰.

Trudności adaptacyjne „wrażliwych” na impulsy zewnętrzne gałęzi produkcji doprowadziły RFN i inne kraje Wspólnoty do wzrostu protekcyjizmu handlowego, głównie o charakterze pozataryfowym²¹, zarówno na rynku wewnętrznym Wspólnoty²², jak i w stosunku do krajów trzecich²³, gdzie nie tylko produkty rolne, ale i szereg wyrobów przemysłu tekstylnego RFN nie mogło utrzymać swojej pozycji w handlu międzynarodowym bez posunięć protekcyjnistycznych²⁴. Również stocznie działały prawie wyłącznie dzięki zamówieniom państwowym, nie uwzględniającym konkurencji międzynarodowej, oraz dzięki subwencjom finansowym. Ze szczególnej pomocy korzystał również przemysł stalowy oraz górnictwo węgla kamiennego. Takie postępowanie RFN nie mogło pozostać bez wpływu na realizację interesów zachodnioniemieckich w ramach Wspólnoty. Ograniczało to bowiem jej swobodę działania w zakresie kształtowania wspólnej polityki handlowej. Chodziło tu przede wszystkim o lansowanie idei wolnego handlu i dążenie do zmniejszania ograniczeń handlowych o charakterze pozataryfowym w ramach Wspólnoty i o charakterze celnym i pozataryfowym na zewnątrz ugrupowania.

W rezultacie zmian w gospodarce światowej i w handlu międzynarodowym podlegała także wahanom, chociaż w mniejszym stopniu niż w przypadku innych krajów uprzemysłowionych, struktura towarowa handlu zagranicznego RFN²⁵. Związane to było z przeważającym oddzia-

²⁰ Por. tamże, s. 130.

²¹ Szerzej o tym: B. Balassa, *World Trade and the International Economy. Trends, Prospects and Policies*. W: *World Trade Constrains and Opportunities in the 80's*. „The Atlantic Papers” nr 36/1981; L. G. Franko, *Current Trends in Protectionism in Industrial Countries: Focus on Western Europe*, W: *Protectionism or Industrial Adjustment?* 1980. „The Atlantic Papers” nr 39/1981; J.-C. Masson, *Protectionnisme et libre-échange*, „Futuribles” nr 20, Février 1979; H. H. Glisman, E.-J. Horn, *Tarifäre und nicht-tarifäre Handelshemmnisse*. W: E. Dichtl, O. Issing (Hrsg.), *Exporte als Herausforderung für die deutsche Wirtschaft*. Köln 1984, ss. 72 - 103. W. Haferkamp, *Die Gemeinschaft hat sich in puncto Protektionismus wenig vorzuwerfen*. „EG-Magazin”, Januar 1983; Z. Puślecki, *Gegenwärtige Tendenzen des nichttarifären Protektionismus*. „Polnische Weststudien” Bd. III, Heft 1/1984, ss. 39 - 91.

²² Por. G. Koopmann, *Nationaler Protektionismus und gemeinsame Handelspolitik in der EG*. W: B. B. Gemper (Hrsg.), *Protektionismus in der Weltwirtschaft*. Hamburg 1984, ss. 26 - 46.

²³ Szerzej o tym: S. A. B. Page, *The Revival of Protectionism and its Consequences for Europe*. „Journal of Common Market Studies” Vol. XX, Nr 1, September 1981; L. G. Franko, *op. cit.*

²⁴ Ochrona protekcyjna importu RFN wzrosła z 37,3% w 1974 r. do 47,3% w 1980 r., czyli o 10 punktów procentowych. Por. S. A. B. Page, *op. cit.*, s. 29 (tabela).

²⁵ *Zahlen zur wirtschaftlichen Entwicklung der Bundesrepublik Deutschland*. Ausgabe 1980, s. 64 i *Statistisches Jahrbuch 1986 ...*, *op. cit.*, s. 255.

lywaniem czynników strukturalnych na handel zagraniczny a w mniejszym stopniu o charakterze regionalnym i konkurencyjnym. Tak więc w drugiej połowie lat siedemdziesiątych i na początku lat osiemdziesiątych utrzymywała się tendencja do dalszego zmniejszania się udziału żywności w imporcie²⁶. Dużym wahaniom podlegał zmniejszający się import surowców przemysłowych, którego wartość uległa dwukrotnie poważnemu zwiększeniu w wyniku wzrostu cen w 1974 i w 1980 r., a obniżyła się wartość wzrastającego udziału importu wyrobów gotowych. Podobne wahania, szczególnie w przypadku wyrobów gotowych, wykazywał eksport Republiki Federalnej Niemiec²⁷.

Gałęzie przemysłowe, mające w międzynarodowej konkurencyjności podtrzymać pozycję RFN, jak przemysł stoczniowy, maszyn biurowych i elektronicznej techniki obliczeniowej, precyzyjny i optyczny, elektrotechniczny, budowy maszyn i pojazdów drogowych znalazły się pod silnym naciskiem kryzysu energetycznego i wyraźnie rozszerzyły popyt na energooszczędne produkty oraz bardziej nowoczesne metody produkcyjne. Pogorszenie się międzynarodowej konkurencyjności wymienionych gałęzi wpłynęło także negatywnie na wzrost handlu zagranicznego w ramach danego przemysłu, czyli wymianę międzynarodową tej samej branży. Miało to przynajmniej tak duże znaczenie, że inne kraje uprzemysłowione, a przede wszystkim Japonia, wzmocniły — głównie w przypadku artykułów inwestycyjnych swoją zdolność konkurencyjną wobec RFN²⁸. Stany Zjednoczone natomiast zwiększyły przewagę nad RFN i innymi krajami Europy Zachodniej w zakresie produkcji najnowocześniejszych dziedzin naukochołnych, wykorzystujących osiągnięcia nowej rewolucji mikroelektronicznej i biotechnologicznej i wytwarzających towary o wysokim stopniu nasycenia technologicznego²⁹.

Mimo pewnych trudności niektórych branż w stosunku do Stanów Zjednoczonych i Japonii, zdolność konkurencyjna gospodarki zachodni-niemieckiej na rynku Wspólnoty jest nadal dobra i odporna na działania czynników ujemnych wynikających ze zmian strukturalnych. Towary zachodni-niemieckie o średnio zaawansowanej technologii mają zatem perspektywy utrzymania i rozszerzenia swojej pozycji nie tylko w Europie, ale i na innych rynkach.

W przemyśle maszynowym np. zamiast prostych obrabiarek eksportuje się skutecznie tylko obrabiarki sterowane elektronicznie lub w pełni zintegrowane linie pakujące. Ze względu na to, że dla stoczni zachodni-niemieckich zmniejszyły się szanse sprzedaży zwykłych masowców

²⁶ Jak wyżej.

²⁷ Jak wyżej.

²⁸ Szerzej o tym: Z. Puślecki, *Zagraniczna współpraca gospodarcza...*, op. cit., ss. 131 - 133.

²⁹ Por. A. Mayhew, *World Recession and Structural Changes in the European Community*. W: *Structural Changes in the European Community/Strukturwandel in der Europäischen Gemeinschaft. Internationale Tagung (Sopot/Polen) 15. - 18.11.1984*, ed. by A. Stępiak, M. R. Will. 1985, s. 36 oraz tenże, *Tas's and Problems of a Future European Regional and Structural Policy*. W: *The European Economy in 1980s*, ed. by H. G. Braun, H. Laumer, W. Leibfritz, H. C. Sherman. „Ifo Institut for Economic Research 1983”, ss. 105 - 106.

oraz tankowców, coraz więcej sprzedaje się poszukiwanych na rynku międzynarodowym pływających przetwórci ryb lub elementów do platform wiertniczych. Dużym powodzeniem cieszą się także elektroniczne urządzenia wtryskowe oraz wysoce efektywne akumulatory z Republiki Federalnej. Mniejsze perspektywy mają natomiast producenci opon, podobnie jak dostarczana przez hutnictwo stali na rynek światowy tania drobica; spowodowało to włączenie tej ostatniej branży do międzynarodowego handlu wyrobami ze stali szlachetnej. Eksport zachodnioniemiecki słynie w ostatnim okresie przede wszystkim z kompletnych systemów produkcyjnych oraz urządzeń dla infrastruktury. Przykładem tego rodzaju eksportu są fabryki telewizorów kolorowych, budowanych za granicą przez firmę *AEG-Telefunken*.

Najważniejszymi partnerami handlowymi na głównym dla RFN rynku Wspólnoty Europejskiej na początku lat osiemdziesiątych były Holandia (import) i Francja (eksport)³⁰. Powiązania gospodarcze i handlowe RFN z Francją są jednak w ramach Wspólnoty, jak się wydaje, dla Republiki Federalnej najważniejsze; zarówno RFN, jak i Francja stoją bowiem w obliczu tej samej serii problemów rozwoju gospodarczego³¹.

Z krajów pozaeuropejskich największy udział w handlu zagranicznym RFN mają obecnie Stany Zjednoczone i Japonia³². W drugiej połowie lat siedemdziesiątych i na początku lat osiemdziesiątych obserwuje się także wyraźny wzrost zainteresowania Republiki Federalnej Niemiec krajami rozwijającymi się. Wzrost ekspansji zachodnioniemieckiego handlu na rynki krajów trzeciego świata ułatwiło stowarzyszenie ze Wspólnotą Europejską na mocy konwencji z Lomé 64 krajów rozwijających się Afryki, Morza Karaibskiego i Pacyfiku (ACP)³³. Kraje stowarzyszone objęte zostały Generalnym Systemem Preferencji Celnych³⁴, który w wyniku redukcji ograniczeń celnych ułatwił dostęp towarów surowcowo-rolnych na rynek Wspólnoty oraz umożliwił rozszerzenie wywozu artykułów przemysłowych pochodzących z krajów Wspólnoty na rynki stowarzyszone. Szeroka podaż atrakcyjnych towarów zachodnioniemieckich w wielu przypadkach wzbudzała większe zainteresowanie handlowców z krajów rozwijających się niż oferty tradycyjnych rynków byłych metropolii kolonialnych. W konsekwencji nastąpił wzrost udziału krajów rozwijających się w handlu zagranicznym RFN. Kraje rozwijające się, z uwagi na ich duże potencjalne możliwości rozwojowe, stały się równocześnie ważnymi rynkami perspektywnymi dla ekspansji handlowej RFN.

Tendencje rozwoju gospodarczego Republiki Federalnej i odpowiednia zdolność konkurencyjna towarów zachodnioniemieckich wskazują, że szeroka, przeważająca część handlu zagranicznego tego kraju także w przyszłości będzie rozwijana głównie z krajami Wspólnoty Europej-

³⁰ Zob. *Statistisches Jahrbuch 1986...*, op. cit., ss. 267 i 272.

³¹ Szerzej o tym: *Les échanges franco-allemands. „Problèmes Économiques”* z 16 XII 1981.

³² Zob. *Statistisches Jahrbuch 1986...*, op. cit., s. 272.

³³ Szerzej: R. Bailey, *The European Connection. Implications of EEC Membership*. Oxford, New York, Toronto, Sydney, Paris, Frankfurt 1983, ss. 175-187.

³⁴ Szerzej tamże, ss. 203-213.

skiej. Tempo wzrostu tych obrotów może być jednak mniejsze z uwagi na perspektywę dalszego, jak się wydaje, wzrostu udziału w handlu zagranicznym RFN przede wszystkim Stanów Zjednoczonych i Japonii jako głównych dostawców towarów o najwyższym stopniu nasycenia technologicznego.

Na perspektywy rozwoju handlu zagranicznego RFN niewątpliwie wpłyną pozytywne efekty wolnego, lecz stale kontynuowanego procesu dostosowań strukturalnych, których pierwsze oznaki wystąpiły w krajach Europy Zachodniej w połowie lat osiemdziesiątych³⁵. Rząd RFN przewiduje, że wzrost produktu narodowego brutto wyniesie w skali 1986 r. co najmniej 3 proc³⁶. Przewidywania te wychodzą z założenia, że mocno obniżona w pierwszych miesiącach 1986 r.³⁷ cena ropy naftowej utrzyma się w najbliższym czasie na niskim poziomie (15 dolarów za baryłkę) i dzięki temu wydatki Republiki Federalnej i innych krajów uprzemysłowionych na „czarne złoto” spadną o około 60 mld dolarów³⁸. Wynikająca stąd poprawa *terms of trade* powinna natomiast wpłynąć w sposób odczuwalny na ożywienie ogólnego popytu. Nie jest to jednak jedyna oznaka poprawy koniunktury, ponieważ w RFN — podobnie jak w innych zachodnich krajach uprzemysłowionych — wyraźnie zahamowano inflację, obniżono stopę procentową i w większym lub mniejszym stopniu uregulowano kursy wymiany walut.

Bardzo ważnym zagadnieniem rozwoju gospodarczego RFN, od którego uzależniony jest także przyszły rozwój i dalsza ekspansja handlu zagranicznego, jest problem innowacyjności produktów. W dziedzinie innowacji produktów RFN i inne kraje Wspólnoty Europejskiej pozostają właśnie w stadium opóźnienia w stosunku do Stanów Zjednoczonych i Japonii, mimo prób zwiększania wydatków na prace badawcze i rozwojowe (B+R). W Europie Zachodniej nie ma podstaw do pesymizmu w takich dziedzinach, jak energetyka atomowa, przemysł lotniczy czy satelitarny, które wspierane są przez rządy poszczególnych krajów. Podobnie nie utracił swojej tradycyjnie silnej pozycji europejski przemysł farmaceutyczny. Jednakże w zastosowaniu elektroniki do nowych produktów, gdzie małe i średnie firmy mają szczególne atuty, RFN i inne kraje Wspólnoty nie wykazują takiego dynamizmu jak Stany Zjednoczone. W ostatecznym rachunku słabość tych krajów ma zatem przede wszystkim charakter instytucjonalny, a w mniejszym stopniu technologiczny³⁹.

Uważa się, że jednym z elementów mniejszej dynamiki rozwoju gospodarczego RFN i innych krajów Europy Zachodniej niż Stanów Zjednoczonych i Japonii jest instytucjonalizacja rynku pracy⁴⁰. Panuje przekonanie, że ustawy, które choć rozszerzają zakres świadczeń socjalnych, to jednak usztywniają strukturę rynku pracy i stwarzają przeszkodę nie

³⁵ „Die Zeit” nr 3/1986.

³⁶ „The Economist” z 19 VII 1986.

³⁷ „National Institut Economic Review”, nr 2/1986.

³⁸ Por. „Neue Zürcher Zeitung” z 11 - 12 V 1986.

³⁹ Por. na ten temat H. Giersch, *Eurosklerosis, the Malaise that Threatens Prosperity*, „Financial Times” z 8 I 1984.

⁴⁰ Por. H. Giersch, *op. cit.*

tylko dla dostępu mniej wykwalifikowanej siły roboczej, ale również dla powstawania nowych firm i tworzenia nowych miejsc pracy⁴¹. Przejściowe sukcesy, będące rezultatem zastosowania w tradycyjnych dziedzinach przemysłu mikroprocesorowych technologii, uzyskiwane są w dalszym ciągu kosztem zatrudnienia. Sytuacja taka jest konsekwencją założenia, że wszystkie lub przynajmniej większość problemów ekonomicznych uda się rozwiązać poprzez wprowadzenie do istniejącej struktury gospodarczej wysoko rozwiniętej techniki⁴². Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że chociaż technika jest istotnym warunkiem wzrostu gospodarczego i konkurencyjności towarów zachodnoniemieckich na rynku światowym, to najważniejsze znaczenie dla prosperity RFN mają warunki sprzyjające przedsiębiorczości⁴³. W warunkach powolniejszego wzrostu i radykalnie zwiększonej konkurencyjności zewnętrznej konieczna jest bowiem dużo większa elastyczność gospodarcza. Szczególnie wymowny jest tutaj amerykański aspekt tworzenia nowych miejsc pracy, gdzie spośród 600 000 nowych przedsiębiorstw tylko około 10 000 powstaje na bazie nowoczesnej techniki. Pozostałe 590 000 stosuje natomiast przeciętną lub niską technikę albo wręcz nie opiera swojej działalności na technice⁴⁴.

Ważnym zadaniem przyszłego rozwoju gospodarczego RFN, a w tym także i handlu zagranicznego, jest zatem jak najszybsze dokonanie niezbędnych zmian strukturalnych, bazujących, najogólniej rzecz biorąc, na uelastycznieniu ustawodawstwa prawnego, dotyczącego zatrudnienia i tworzeniu w szybszym tempie nowych mniejszych przedsiębiorstw o charakterze produkcyjnym i usługowym dających zatrudnienie także pracownikom mniej wykwalifikowanym. Natomiast firmy produkcyjne powinny swoje zainteresowania wytwórcze kierować do sfery działalności o intensywnym wkładzie informatyki, która w najbliższej przyszłości będzie dominującym czynnikiem rozwoju⁴⁵. Wzrost gospodarczy połączony z równoczesnymi zmianami⁴⁶ strukturalnymi przyczyni się z kolei do ponownego szerszego otwarcia się gospodarki zachodnoniemieckiej na rynek światowy. Dostosowanie zachodnoniemieckiej wewnętrznej polityki ekonomicznej do aktualnych wymogów stawianych przez otwarty system gospodarki światowej jest bowiem istotnym warunkiem odbudowania zdolności do swobodnej wymiany handlowej⁴⁷ tego kraju. Równocześnie należy zaznaczyć, że w obecnych warunkach rozwoju wewnętrzna polityka gospodarcza może się powieść tylko wtedy, gdy wzmocni (lub przynajmniej nie osłabi) międzynarodową pozycję konkurencyjną danego kraju⁴⁸.

⁴¹ Pisze o tym H. Giersch, tamże.

⁴² Por. K. Karen, *Europe's Economics Are Too Rigid*. „The Wall Street Journal” z 26 II 1986.

⁴³ Tamże.

⁴⁴ Tamże.

⁴⁵ Por. H. Giersch, *op. cit.*

⁴⁶ Por. R. Karen, *op. cit.*

⁴⁷ Por. E. Thiel, *Handelskonflikte und Kooperation im Westen*. „Aussenpolitik” nr 4/1983.

⁴⁸ Por. P. F. Drucker, *The Changed World Economy*. „Foreign Affairs”, (wiosna) 1986.

Należy przy tym zaznaczyć, że w warunkach protekcjonizmu technologicznego Stanów Zjednoczonych i Japonii oraz konieczności opierania się przemysłu zachodnioniemieckiego na stosunkowo małych rynkach zbytu, dla zwiększenia jego konkurencyjności niezbędne jest także stworzenie jednolitego rynku wewnętrznego. Brak takiego rynku zbytu jest szczególnie dotkliwy dla najnowocześniejszych gałęzi przemysłu, gdzie niezbędna jest ogromna koordynacja wysiłków i duża mobilność zmian programów produkcyjnych. Z zagadnieniem tym związany jest także problem wzrostu popytu wewnętrznego, który z uwagi na wysoki deficyt bilansu płatniczego i handlowego Stanów Zjednoczonych, pociągających za sobą spadek wartości dolara w połowie lat osiemdziesiątych, uważany jest za ważny czynnik ożywiający wzrost gospodarczy w RFN. Zmniejszenie konkurencyjności towarów zachodnioniemieckich w stosunku do amerykańskich na skutek spadku wartości dolara, przy równoczesnym obniżeniu stopy dyskontowej w USA⁴⁹, powinno przyczynić się do ożywienia popytu inwestycyjnego i w konsekwencji spowodować wzrost inwestycji w RFN. Popyt wewnętrzny, który w pierwszej połowie 1986 r. wzrósł w RFN o 4,5⁰% w porównaniu z 1985 r.⁵⁰, powinien z czasem, przy zmniejszonym odpływie kapitałów za granicę, szczególnie do USA, spowodować zwiększenie importu i przyczynić się do wzrostu gospodarczego nie tylko Republiki Federalnej, ale także całej gospodarki światowej. Przewiduje się jednak, że nadwyżka eksportowa RFN wyniesie w 1986 r. około 50 mld dolarów⁵¹, co szczególnie w USA nadal uważane jest za wskaźnik zbyt wysoki. Jeżeli więc Republika Federalna, podobnie zresztą jak i Japonia, nie zwiększą jeszcze bardziej swojego popytu wewnętrznego, istnieje możliwość dalszego spadku wartości dolara, co z kolei utrudni może rozwój eksportu tych krajów.

Utworzenie jednolitego rynku wewnętrznego w zakresie towarów o najwyższym stopniu nasycenia technologicznego jest dla RFN zagadnieniem bardzo ważnym nie tylko z uwagi na protekcjonizm technologiczny Stanów Zjednoczonych i Japonii, ale także ze względu na pozycję tego kraju w dziedzinie wymiany produktów o charakterze innowacyjnym w ramach samej Wspólnoty Europejskiej. RFN w wielu dziedzinach produkcji wymienionych towarów reprezentuje bowiem wyższy poziom niż pozostałe kraje Wspólnoty, co przy istniejącym w ramach Wspólnoty szerokim popycie na eksportowane dotychczas towary zachodnioniemieckie może wpływać hamująco na rozwój innowacyjności produktów w tym kraju. Stworzenie jednolitego rynku wewnętrznego w dziedzinie, o której mowa, mogłoby umocnić pozycję konkurencyjną RFN przede wszystkim w stosunku do Stanów Zjednoczonych i Japonii. Jest to zadanie nie tylko samej RFN, ale i pozostałych członków Wspólnoty, którzy z uwagi na wysokie nakłady, jakie należy ponosić na prace badawcze i rozwojowe (B+R), powinni bardziej skoordynować swoje wysiłki w tej dziedzinie.

⁴⁹ Do sierpnia 1986 r. USA obniżyły stopę dyskontową 4 razy. Na początku trzeciego kwartału 1986 r. wynosiła ona 5,5%, przyjmując najniższy poziom od 9 lat. „The Economist” z 23 VIII 1986.

⁵⁰ „The Economist” z 23 VIII 1986.

⁵¹ Tamże.

Wyrażną oznaką działalności krajów Wspólnoty Europejskiej i innych krajów zachodnioeuropejskich w tym względzie jest program rozwoju badań w sferze postępu naukowo-technicznego pod nazwą *Eureka*. Same badania jednak, jak już wspomniano, są niewystarczające. Bardzo ważnym czynnikiem jest bowiem szybkość wprowadzania do procesów produkcyjnych najnowszych osiągnięć z dziedziny nauki i techniki. W tym celu niezbędne jest zmniejszenie istniejących ograniczeń o charakterze instytucjonalnym w ramach poszczególnych krajów Wspólnoty Europejskiej. Nie jest to jednak zadanie łatwe, ponieważ kumulują się tu różne uwarunkowania rozwoju historycznego, gospodarczego, społecznego, kulturalnego, które wraz z całą różnorodnością przepisów prawno-administracyjnych ograniczają przedsiębiorczość w Europie Zachodniej. Przewaga Stanów Zjednoczonych nad Europą Zachodnią w dziedzinie najnowszych osiągnięć informatyki wynosi już obecnie około pięć lat i może nadal wzrastać. W warunkach obecnej, międzynarodowej współzależności gospodarczej niezbędna staje się współpraca globalna w sferze nauki i techniki między Stanami Zjednoczonymi, Europą Zachodnią i Japonią, ponieważ te trzy ośrodki gospodarcze, dysponujące największymi udziałami w handlu międzynarodowym, mają niezwykle duży wpływ na rozwój gospodarki światowej i handlu międzynarodowego. W samej Wspólnocie natomiast rola RFN jako największej potęgi handlowej sprowadza się m. in. do przodowania w zakresie wprowadzania do struktury handlu zagranicznego nowych produktów.

Reasumując dotychczasowe rozważania dotyczące zagadnień handlu zagranicznego Republiki Federalnej Niemiec w systemie integracyjnym EWG należy stwierdzić, że procesy integracyjne wywarły znaczący wpływ na ilościowy wzrost wymiany handlowej tego kraju i na przesunięcie się obrotów handlowych do wewnątrz ugrupowania. Procesy te najbardziej efektywnie oddziaływały na zachodniemiecki handel zagraniczny do połowy lat siedemdziesiątych. Największe korzyści z integracji uzyskała RFN — podobnie jak inne kraje członkowskie — w początkowym okresie uczestniczenia w ugrupowaniu integracyjnym. EWG funkcjonowała wówczas w korzystnych ogólnych warunkach rozwoju gospodarki światowej.

W wyniku kryzysu energetycznego z jesieni 1973 r. i następującego po nim kryzysu koniunkturalnego z lat 1974 - 1975, w drugiej połowie lat siedemdziesiątych i na początku lat osiemdziesiątych w gospodarce światowej i w handlu międzynarodowym nastąpił okres zmian strukturalnych i procesów adaptacyjnych do nowych warunków rozwoju, wyznaczanych przez najnowsze osiągnięcia trwającej rewolucji mikroelektronicznej i biotechnologicznej. W krajach Wspólnoty Europejskiej i innych krajach zachodnioeuropejskich stagnacja gospodarcza uległa przedłużeniu z powodu opóźnionego w stosunku do Stanów Zjednoczonych i Japonii wprowadzania do struktury handlowej nowości produkcyjnych. Równocześnie Europa Zachodnia była w tym czasie mniej elastyczna w tworzeniu nowych, prężnych, mniejszych firm o większym stopniu ryzyka produkcyjnego i usługowego, obsługujących dziedziny powstałe na bazie najnowocześniejszej technologii.

Stagnacja gospodarcza krajów EWG, w tym także RFN, które przestały w tym czasie pełnić rolę lokomotywy napędowej dla całej gospo-

darki światowej, uwidoczniła się w zahamowaniu inwestycji, zmniejszeniu produkcji przemysłowej i produktu narodowego brutto, we wzroście inflacji i bezrobocia a także w deficytach bilansów płatniczych i spadku tempa wzrostu handlu zagranicznego. Zjawiskom spadku aktywności gospodarczej towarzyszył także wyraźny wzrost protekcjonizmu handlowego krajów Wspólnoty, który nie ominął również największego do tego czasu zwolennika idei wolnego handlu w ramach EWG — Republiki Federalnej. Strukturalny protekcjonizm handlowy Wspólnoty Europejskiej, występujący głównie w postaci środków pozataryfowych, przejawiał się na niespotykaną w dotychczasowym rozwoju EWG skalę przede wszystkim w stosunku do krajów trzecich, takich jak Japonia, Stany Zjednoczone, kraje RWPG i kraje nowo uprzemysłowione, zwane krajami progowymi, w Azji Dalekowschodniej i Ameryce Południowej. Jednocześnie w ramach Wspólnoty nasilił się narodowy protekcjonizm pozataryfowy, głównie w rolnictwie, ale także w przemyśle.

Protekcjonizm, szczególnie stosowany wobec przestrzałych gałęzi produkcji i na krótką metę oceniany pozytywnie, utrzymywany zbyt długo i szeroko może stać się poważnym hamulcem przełamania trudności rozwojowych o charakterze strukturalnym. W takim przypadku ekonomiczne koszty jego stosowania ponosić będzie w przyszłości społeczeństwo kraju, w którym protekcjonizm rozszerza się w sposób niekontrolowany. W Republice Federalnej dostrzegalne jest pojawienie się protekcjonizmu handlowego i nacjonalizmu gospodarczego⁵². Tłumaczy się to konfliktem zachodzącym między pryncypialnym zainteresowaniem, aby światowy system handlowy pozostał otwarty, a wewnętrznym naciskiem społecznym na wprowadzanie środków ochrony własnego przemysłu oraz zabezpieczenie miejsc pracy⁵³ co związane jest z trudnościami adaptacyjnymi do nowych warunków rozwoju. W celu przyspieszenia wzrostu gospodarczego i ponownego otwarcia się gospodarki zachodnioniemieckiej na rynek światowy niezbędne są zatem wraz z ożywieniem inwestycyjnym równoczesne zmiany strukturalne, bazujące na najnowszych osiągnięciach nauki i techniki, rozszerzeniu sektora usług i tworzeniu w nim nowych miejsc pracy, a także szybszych zmianach w strukturze towarowej handlu zagranicznego na rzecz nowoczesnych, wysoce konkurencyjnych towarów przemysłowych i nabierających coraz większego znaczenia w międzynarodowym handlu usług.

W sferze handlu zagranicznego pozycja RFN w stosunku do pozostałych krajów EWG jest jednak najsilniejsza. Przewodząca rola RFN w sferze handlu zagranicznego wychodzi także poza ramy Wspólnoty. W skali światowej kraj ten zajmuje bowiem drugie za Stanami Zjednoczonymi miejsce pod względem udziału w obrotach handlu międzynarodowego. W układzie stosunków ekonomicznych Północ-Południe wysoka pozycja RFN w handlu międzynarodowym uwidacznia się w przewadze nad pozostałymi krajami Europy Zachodniej w zakresie możliwości udzielania kredytów handlowych i pomocy finansowej. Wysoki udział w wymianie

⁵² Por. E. Thiel, *op. cit.*

⁵³ Tamże.

handlowej w ramach Wspólnoty Europejskiej i w handlu światowym predestynuje także RFN do pełnienia ważnej roli w stosunkach ekonomicznych między Wschodem i Zachodem. Z uwagi na różnice w podejściu do rozwoju stosunków ekonomicznych Wschód-Zachód między RFN i pozostałymi krajami Europy Zachodniej a Stanami Zjednoczonymi, Republika Federalna w wielu przypadkach staje się najważniejszym zachodnim partnerem handlowym europejskich krajów socjalistycznych, co daje jej szczególne miejsce w całokształcie stosunków ekonomicznych między Wschodem i Zachodem.

ZDZISŁAW PUŚLECKI

POZYCJA KONKURENCYJNA RFN W HANDLU PRODUKTAMI O WYSOKIM NASYCENIU TECHNOLOGIĄ

Republika Federalna Niemiec, będąc trzecim pod względem produkcji przemysłowej krajem świata, zajmuje jednocześnie drugie miejsce w handlu międzynarodowym. W całym okresie powojennym, aż do 1978 r. wzrastała wartość obrotów handlu zagranicznego RFN i zwiększał się jej udział w handlu światowym. Oferując towary wysokiej jakości, cieszące się popytem na rynkach zagranicznych, RFN w nieznacznym tylko stopniu podlegała konkurencji cenowej. Mimo więc rosnącego kursu marki, wskaźnik *terms of trade* kształtował się korzystnie i wykazywał tendencję wzrostową.

Tradycyjnie wysokiej pozycji konkurencji Republiki Federalnej w świecie nie zdołała zachwiać nawet pierwsza podwyżka cen ropy naftowej w 1974 r., mimo dotkliwych strat poniesionych przez inne kraje uprzemysłowione. Punktem zwrotnym stał się dopiero drugi kryzys naftowy w 1978 r., po którym nastąpił spadek kursu marki, pogorszenie *terms of trade* i zmniejszenie udziału RFN w eksporcie światowym w stopniu znacznie większym niż przeciętnie w krajach wysoko rozwiniętych (tab. 1).

Jednym z ważnych składników ogólnej zdolności konkurencyjnej na rynkach zagranicznych jest pozycja danego kraju w handlu towarami przemysłowymi o wysokim stopniu nasycenia technologią. W tej dziedzinie spadek konkurencyjności RFN zaznaczył się silniej niż w całym handlu zagranicznym. O ile bowiem w 1972 r. udział RFN w światowym handlu produktami o wysokim nasyceniu technologią przewyższał udział w handlu dobrami przemysłowymi ogółem, to w 1981 r. sytuacja była odwrotna (tab. 2). Jako dostawca tych towarów RFN zajmowała na początku lat osiemdziesiątych trzecie miejsce w świecie — po USA i Japonii. Wartość sprzedaży osiągnęła w 1981 r. 40,6 mld marek i stanowiła połowę wartości dostaw USA (82,4 mld DM), a także była wyraźnie niższa aniżeli Japonii (53,7 mld DM). Kolejne miejsca zajmowały Francja (19,9 mld DM) i Wielka Brytania (19,7 mld DM).